

O RAZŠIRITVI EKSISTENCIALNO-ONTOLOŠKE INTERPRETACIJE ZNANOSTI

225

Pričujoči sestavek sestavljajo trije deli. Prvi del je kritična rekonstrukcija Heideggrove eksistencialne interpretacije znanosti s posebnim poudarkom na vlogi raznolikosti tipov epistemske znanosti. Drugi del predstavlja poizkus razširjene reformulacije te interpretacije iz perspektive »razrahljanja ontološke diference«. Tretji del pa je kritični preizkus možnosti povezave razširjene eksistencialno-ontološke interpretacije znanosti s procesom post-metafizičnega prebolevanja metafizike.

Najprej bom poizkušal utemeljiti, zakaj je eksistencialno-ontološka interpretacija znanosti obvezen moment transformacije transcendentalne fenomenologije v hermenevitično fenomenologijo. V okviru Husserlovega programa ni nikakršne kvalitativne razlike med »svetom« naravne naravnosti in tematskim »svetom« znanstvenega raziskovanja. Spoznavanje sveta v obeh primerih poteka ob pozabi subjekta. Objektivizem znanstvenega tematiziranja se pojavlja kot »naravna naravnost druge stopnje«. ¹ To, kar lahko to pozabo odpravi, je »transcendentalna egologija«. Hkrati pa to odprav-

¹ E. W. Orth (izd.), *Profile der Phänomenologie*, Freiburg 1989.

ljanje odpira pot k fenomenološki kritiki znanosti, ki mora razpreti to, česar znanstveno raziskovanje ne more tematizirati. Z reformulacijo fenomenološkega programa, ki dopušča vpraševanje o »biti intencionalnega«, stopi pri Heideggru na mesto nasprotnosti med objektivistično (subjekt pozablajočo) naravnostjo in reflektivno naravnostjo, ki tematizira zavest o horizontu, nasprotnost med ontičnim in ontološkim mišljenjem. Pri tem se s stališča hermenevtične fenomenologije Husserlov »svet naravne naravnosti« izkaže kot ontična (in ne kot ontološka) konstrukcija. »Vsakdanje življenje« transcendentalne fenomenologije je zaznamovano s fundamentalno-epistemsko strukturo, saj naravna naravnost, ki sovпада s tem življenjem, že objektivira tematske predmete. V nasprotju sz transcendentalno fenomenologijo hermenevtična fenomenologija izhaja iz predpostavke o kvalitativni razliki med vsakdanje-priskrbovalnim zadržanjem in teoretsko-objektivirajočim zadržanjem. Ker vsakdanje-priskrbovalno zadržanje predhodi epistemskemu razcepu na subjekt in objekt, fenomenološka utemeljitev ni mogoča na epistemološki način. Kvalitativna razlika med epistemsko naravo znanstvenega zadržanja in predepistemskim priskrbovalnim zadržanjem zahteva načelno novo vrsto konstitucijske analize, ki je primarnega pomena za celotni program ontološke analitike tubiti. S tem je narejen radikalen prelom s transcendentalno-epistemološko paradigmo utemeljevanja in kritike znanosti. Hermenevtična reformulacija fenomenologije pripelje do preместitve transcendentalno-subjektivnega utemeljevanja znanstvene naravnosti v hermenevtično-ontološko konstitucijsko analizo znanstveno tematizirajočega eksistenčnega modusa. Eksistencialno-ontološka interpretacija znanosti postane v tem sklopu obvezen moment hermenevtične reformulacije fenomenologije.²

226

Čprav eksistencialno-ontološka interpretacija znanosti zavrže transcen-

² V zvezi z razpravo o temeljnih idejah eksistencialno-ontološke interpretacije v kontekstu hermenevtične reformulacije fenomenologije primerjaj zlasti J. J. Kockelmans, *Heidegger and Science*, Washington 1985; ibidem, *Ideas for a Hermeneutic Phenomenology of the Natural Sciences*, Dordrecht 1993; C. F. Gethmann, *Der existenziale Begriff der Wissenschaft*, v: C. F. Gethmann (izd.), *Lebenswelt und Wissenschaft (Studien zum Verhältnis von Phänomenologie und Wissenschaftstheorie)*, Bonn 1991; D. Ginev, *On the existential Interpretation of Human Sciences*, v: *Man and World* 27 (1994), str. 349–359.

dentalni subjektivizem, pa se sama razvija kot transcendentalno raziskovanje. Gre za raziskovanje nujnih pogojev možnosti za to, da lahko tubit s teoretskim zadržanjem do sveta prevzame eksistenčni modus biti-v-svetu. Transcendentalni karakter tega raziskovanja določa »ontološka diferenca«. Nujni pogoji možnosti teoretskega zadržanja niso epistemski pogoji zavesti, ki konstituira raziskovalne objekte, temveč momenti v ustroju biti tubiti, ki pogojujejo možnost tubitnostne eksistence v modusu znanstvenega raziskovanja.

Iskana razširjena verzija eksistencialno-ontološke interpretacije znanosti nas mora po dveh medsebojno komplementarnih poteh pripeljati do »decentralizacije« ontološke difference: Prvič, prispeva k postopnemu medsebojnemu prepletanju hermenevtične ontologije ustroja biti tubiti in objektiviranja eksistenčnih struktur v okviru epistemske raznolikosti tipov znanosti, in drugič, poudarja lastne težnje po »oslabitvi« teoretskega objektivizma v ontičnem mišljenju, pri čemer te težnje interpretira kot zmanjšanje distance med znanostjo in hermenevtično ontologijo. Zaradi te »decentralizacije« razlike med ontičnim in ontološkim ne smemo definirati kot metafizično fiksirano, temveč kot gibljivo mejo.

Iz perspektive hermenevtične fenomenologije (kot metode eksistencialne ontologije) je znanstveno raziskovanje obravnavano kot sekundarni eksistenčni modus, ki se ga lahko izpelje iz dinamike primarnega (povprečnega, vsakdanjega) eksistenčnega modusa. Povedano drugače, teoretsko-raziskovalno zadržanje do sveta se lahko izpelje iz znotrajsvetnega »sprevidnega priskrbovanja«. Po eksistencialno-ontološkem scenariju geneze znanstvenega raziskovanja transformacija organizacije tubiti predznanstvene biti-v-svetu, urejene po načelu sredstva in namena, ponuja eksistencialne pogoje znanstveno-objektivirajočega tematiziranja sveta. Pri tem to transformacijo omogočajo »motnje« in »pomanjkljivosti« sprevidnega priskrbovanja (kot so, na primer, vpadljivost, vsiljivost in upornost prirodnih sredstev). »Disfunkcije« po načelu sredstva in namena urejene organizacije predznanstvenega priskrbovanja biti v-svetu kompenzira teoretsko zadržanje kot sekundarni eksistenčni modus tako, da tematsko koncipira priročno, transformirano v predročno. Relacija med predročnim in priročnim zato tvori

nekakšno utemeljevalno razmerje, pri čemer vsezajemajoča priročnost orodja vselej utemeljuje tematizacijo predročnega. C. F. Gethmann upravičeno opozarja, da je »utemeljevalno razmerje med priročnostjo in predročnostjo edina izpeljana konstitucijskoteoretska paradigma v *Biti in času*«. ³

Podobno kot transcendentalno-fenomenološka Husserlova kritika objektivistične znanstvene naravnosti ima tudi Heideggrova eksistencialno-ontološka interpretacija vloge kritike znanosti. Znanstvena dimenzija Heideggrove koncepcije je namreč tesno povezana z motivom pozabe. Ontično mišljenje, katerega sistemska oblika je znanstveno spoznavanje, ne razpolaga s sredstvi za reflektiranje svoje lastne »eksistencialne geneze«. Znanstveno spoznanje nujno »pozablja« na eksistencialno-ontološko problematiko in s tem tudi na vprašanje o svoji lastni eksistencialni možnosti. Eksistencialno-ontološka interpretacija znanosti razkrije fenomen pozabe biti v znanstvenem spoznanju in hkrati pokaže, kako je ta fenomen mogoče odpraviti. S tem se artikulirajo trije vidiki kritike znanosti. Prvič, ta kritika napade kognitivno strukturo objektivirajoce znanosti zaradi njene refleksivne nezadostnosti. Znanost ne more misliti »radikalno«, ker zaradi pozabe biti trpi za »kognitivno zožitvijo«. Drugič, ta kritika ugotavlja odtujenost objektivirajoče znanosti od praktične racionalnosti (eksistencialno primarnega »sprevidevnega priskrbovanja«). Epistemska racionalnost znanosti ne ustreza predepistemiški racionalnosti življenja, te razlike pa se ne da premostiti. Tretjič, objektivirajoča znanost ni odporna proti tehnološkemu zlorabljanju nje same, saj njeno ontično vpraševanje ni sposobno koncipirati bistva tehnologije. (Kot je znano, se tretji argument ne pojavi v *Biti in času*, temveč šele veliko pozneje.)

Specifika Heideggrove eksistencialno-ontološke interpretacije znanosti, izražena v nekaj besedah, je torej ta: Iz časovnosti eksistence pojasnjena povezava med bitjo in resnico zakoličuje ontološki okvir razpiranja smisla znanosti, ki ga je treba upoštevati v vseh ontičnih interpretacijah znanosti (npr. kot kognitivno-semantično strukturo, kot raziskovalno prakso, ki jo vodijo norme, kot svojevrstno institucijo z nenadomestljivim komunika-

³ Gethmann, Der existenziale Begriff der Wissenschaft, n.n.m., str. 196.

tivnim etosom itn.). Glavne momente Heideggrove interpretacije lahko ekspliciramo na naslednji način:

(a) *Izdiferenciranje predročnosti iz primarne priročnosti.* Za Heideggra je bistvo ontološke geneze teoretskega zadržanja v izginjevanju ekstatične enotnosti sprevideno priskrbovalnega s priskrbovanim okolnim svetom. Ker se orodna ustrojenost te enotnosti kaže kot napotilo, se »motnje« priročnega uveljavljajo kot »napotilni prelomi«. V kontekstu teh prelomov nastaja epistemsko razmerje med tematizirajočim subjektom (zaznamovanim s specifično raziskovalno prakso) in tematiziranim predročnim. »Napotilni prelomi« napotujejo na uničenje »svetnosti sveta«, na katerem ontološko temelji ekstatična praksa. Odsotnost ekstatične prakse omogoča preusmeritev sprevidnega priskrbovanja v interno prakso raziskovanja, ki predpostavlja »svet« kot »skupek« obstoječih predročnosti. Te predročnosti niso kontemplativno izločene kot »čiste danosti«, temveč so konstruirane v okviru vsakokratne raziskovalne prakse. Proces konstruiranja vključuje naslednje momente: (1) »Izločitev« [Entschränkung] prvotnih fenomenov, v katerih se pojavljajo napotilni prelomi, iz njihovih orodnih povezav; (2) modelnoteoretska »zamejitev« [Umgrenzung] »regije« tematsko predročnega; (3) formulacija nespremenljivih načel formalno-matematične strukture te »regije« (ki proizvajajo objektivirajoči karakter tematiziranja); (4) semantična (modelnoteoretska) artikulacija »regije« v posamezne predročnosti; (5) v raziskovalni praksi potekajoče metodološko konstruiranje raziskovalnih predmetov iz predročnosti. Poudariti velja, da ne govorim o fazah, temveč o momentih, saj njihovo zaporedje ni kronološko izdiferencirano. Nasprotno, drug drugega predpostavljajo in tako tvorijo totaliteto, ki temelji na številnih interpretativnih krogih.

Poseben vidik te »preusmeritve« v znanstveno raziskovanje predstavlja problematika objektivirajočega učasovanja [Verzeitlichung] v procesu teoretskega tematiziranja. Gre tudi za preusmeritev časovnosti sprevidnega priskrbovanja v tematski čas modelnoteoretsko konstituiranega področja. Celotna eksistencialna analitika izraža iz razkrivanja – samolastni celovitosti tubiti ustrezajoče – znotrajsvetne časovnosti. Le-ta ni merljivi parameter predročnega [vorhandene] sveta, temveč »ekstatična enotnost« končne

eksistence tubiti, ki jo zaznamuje soizvornost prihodnosti, sedanjosti in preteklosti. Tubitnostne soizvornosti ne smemo ločevati od strukture skrbi biti-k-smrti. Eksistencialna geneza znanosti izhaja iz transformacije »znotrajsvetne časovnosti« strukture skrbi v predročni čas, dobljen z merili epistemskega tematiziranja. Na to transformacijo se nanaša izraz »objektivirajoče učasovanje«. V odvisnosti od poteka tega učasovanja razlikujemo tudi osnovne tipe objektiviranega (teoretskega) časa, s katerimi se bomo ukvarjali pozneje.

(b) *Nastanek apofantičnega »kot«*. Tu gre za nadaljnje razvijanje Husserlove problematike genealogije logike. To, kar Heidegger raziskuje v okviru svoje eksistencialne koncepcije znanosti, je ontološka geneza strukture apofantične sodbe. Stvar je treba tu precizirati. Kot bom pokazal pozneje, se eksistencialna koncepcija nanaša na »nonstatement view« kognitivne strukture znanosti. Ta koncepcija zato poudarja modelnotoretsko »makrologiko« znanstvenih izjav. Neodvisno od tega pa geneza apofantičnih izjav ontološko ustreza genezi tematskih predročnosti. Ker v izdiferenciaciji teh predročnosti obstaja neka faza teoretskega objektiviranja, mora eksistencialna koncepcija znanosti upoštevati ontološko genezo apofantičnih izjav (in s tem predikativno-tematsko izkustvo). Heidegger govori o »predpredikativnem enostavnem gledanju priročnega«, ki v sebi skriva izraznost praktično-instrumentalnih napotilnih odnosov, ki tvorijo »svetnost sveta«. Predpredikativno gledanje je osnovna karakteristika primarnega načina biti tubiti. S tem gledanjem dobljena artikulacija razumljenega v sprevideno-priskrbovalnem tubitnostnem modusu biti-v-svetu je pred predikativno-tematskim izjavljanjem o njem. To predtematsko in predpredikativno artikulacijo je treba pojasniti ob vodilu »nečesa kot nečesa«. »Kot-struktura« (Heidegger), ki ustreza predpredikativnemu enostavnemu gledanju priročnega, (kot eksistencial) temelji na apriornem eksistencialnem ustroju razumevanja. Obstaja prvotni »kot«, ki temelji na časovnosti ekstatičnega priskrbovanja. Heidegger ga imenuje hermenevtični »kot« in predlaga tristo-penjski model transformacije predpredikativne »kot-strukture« v strukturo apofantične sodbe. Prva stopnja je (neintencionalna) seznanjenost z znotrajsvetnim priročnim. Druga stopnja je predpredikativna razlaga operativnih orodnih povezav, v katerih je umeščeno sprevideno priskrbovanje,

tretja stopnja pa je nastanek samolastne tematske predikacije (in strukture apofantične sodbe), ki poteka po določenih epistemskih merilih. Razlikovanju med hermenevtičnim in apofantičnim »kot« ustreza razlikovanje med dvema tipoma semantik. Predpredikativna semantika, ki sledi vodilu strukture hermenevtičnega »kot«, napotilne konfiguracije »svetnosti sveta« obravnava kot polje predtematskih pomenskih relacij. Apofantična semantika tematskih izjav predpostavlja cnoznačno referencialno relacijo izjav in dejanskih stanj, pri čemer so izjavne funkcije zaznamovane tako s smisljnim kot tudi z referencialnim nanašanjem. Na podlagi tega razlikovanja dveh tipov semantik lahko razpravljamo tudi o – pri Heideggru neupoštevani – problematiki eksistencialno-ontološke geneze znanstvenih jezikov.

(c) *Metodološki značaj eksistencialne interpretacije znanosti z ozirom na hermenevtično situacijo, dobljeno z analizo objektivirajočega tematiziranja.* Heidegger v svoji hermenevtično-fenomenološki analitiki tubiti izhaja iz predpostavke, da tubiti sama sebe že vselej razume v (potencialno neskončni) raznolikosti eksistencialnih možnosti. To pojmovanje povezuje s trditvijo, da je vsako eksistencialno vpraševanje o biti tubiti že pripravljeno s prvotno-povprečnim načinom biti tubiti. To zadeva tudi vprašanje o ontološki genezi znanosti. Po Heideggru je metodološke podlage eksistencialne interpretacije znanosti mogoče dobiti z upoštevanjem predontološkega razumevanja znanosti kot eksistenčnega modusa. Vendar pa dobimo s tem blodni argument: Ideja znanosti kot eksistenčnega modusa je predpostavljena (ali že pripravljena) kot predontološka ideja, iz nje pa dobimo metodološke podlage eksistencialno-ontološke interpretacije znanosti. Ravno skozi to blodnost pa se izraža hermenevtična situacija iskane interpretacije. Kot je znano, se v hermenevtično-fenomenološki analitiki temu blodenju med eksistencialno-ontičnimi razumevanji in eksistencialno-ontološko razprtimi strukturami ustrojenosti biti ni mogoče izogniti. Tisto, kar zarisuje celotnost hermenevtične situacije eksistencialno-ontološke interpretacije znanosti, je »prevajanje« pred-ontoloških razumevanj objektivirajočega tematiziranja v jezik pojmovne izdelave eksistencialov. Pri tem razlikujemo med tremi komponentami vsake hermenevtične situacije. Te so predimetje [Vorhabe], v katero je tubiti postavljena z ozirom na njeno transformacijo v epistemski subjekt, predvidik [Vorsicht], s katerim ideja znanosti kot eksistenčnega

modusa dobi svojo izvorno določenost, in predposeg [Vorgriff] v ontološki smisel znanstvenega raziskovanja.

(d) *Emancipacija kognitivne strukture znanstvenega raziskovanja iz objektivirajočega tematiziranja*. Klasična verzija eksistencialne interpretacije, kot že rečeno, zavrača »statement view« kognitivne strukture znanosti. (V *Biti in času* Heidegger kritizira »logični pojem znanosti«. Če to kritiko rekonstruiramo s pojmi sedanje teorije znanosti, ugotovimo, da Heidegger zavrača zvajanje podobe znanosti na kvaziaksiomatsko utemeljevalno povezanost resničnih stavkov. Ne govori o vrednosti logične analize, temveč zgolj poudarja, da je izjavna koncepcija kognitivne strukture znanosti napačna.) Pravzaprav se Heidegger s tem, ko »izločitev okolnega sveta« obravnava v procesu preusmeritve sprevidevnega priskrbovanja od priročnega k raziskovanju znotrajsvetno predročnega, že nanaša na implicitni »non-statement view«. Zamejevanje tematskega »sveta« (to je objektivirajoče tematiziranje področja, ki se odvija po določenih epistemskih merilih) poteka s semantičnimi modeli. Če to povemo drugače: bivajoče, ki je predmet raziskovanja, je s holistično-semantičnim tematiziranjem tako zelo razkrito, da z modelno-teoretskimi določitvami postane objektivno doumljivo. Heideggrov pojem »objektivirajočega tematiziranja« tako ustreza pojmu »makrologike«, ki ga uporabljajo zagovorniki »nonstatement viewa«. Če določene vidike Heideggrove zgodnje koncepcije znanosti prevedemo v pojme semantičnega holizma, potem lahko sklepamo, da so semantični modeli jedro kognitivne strukture teoretskega zadržanja, ki nadomešča »sprevidevne razmisleke« predznanstvenega priskrbovanja priročnega. Kot je znano, so teoretski modeli za zagovornike »nonstatement viewa« razred entitet, ki izpolnjuje temeljno matematično strukturo teorije. Pri tem ti modeli funkcionirajo kot možne intendirane uporabe teorije. Heidegger v *Biti in času* podobno govori o bivajočnostih področij (»regij«), ki se konstituirajo z uporabo »matematičnega osnutka narave«. Takšen osnutek proizvede formalno jedro (predvsem fizikalne) teorije, pri čemer bivajočnosti vsakokratnega področja (semantično) realizirajo formalno strukturo teorije. Da bi bila mogoča semantična dovršitev objektivirajočega tematiziranja teorije, mora tubit transcendirati celotnost področja (celotnost vseh mogočih uporab teorije), pri čemer objektivirajoče tematiziranje na transcendentalen način

predpostavlja transcendenco področja. Čim bolj so semantični modeli tematskega »sveta« artikulirani kot podlaga kognitivne strukture znanstvenega raziskovanja, toliko bolj gotova postaja tudi metodološka organiziranost raziskovalne prakse. (Heidegger v kognitivno strukturo vključuje »vodila metod, strukturo pojmovnosti, pripadajočo možnost resnice in gotovosti, način utemeljevanja in dokazovanja, modus zavezujočnosti in način sporočanja.«⁴) Velja omeniti, da pomembno vlogo v Heideggrovi koncepciji kognitivne strukture znanosti igra tudi teza o teoretski obremenjenosti empiričnih dejstev. (V svoji analizi zamejevanja »regije« predročnega, katere celotnost postane tema znanstvenega raziskovanja, pride Heidegger do ideje, da v »znanostih o dejstvih« ni »golih dejstev«. Dejstva se artikulirajo šele v okviru »matematičnega osnutka« tematizirane regije. S tem seveda ne želim trditi, da je Heideggrova podoba znanosti različica instrumentalistične razlage znanstvenih teorij, ki jo vodi ideja matematičnega »reševanja fenomenov«. Temeljne filozofske predpostavke znanstvenofilozofskega instrumentalizma so nezdržljive z eksistencialno-ontološko interpretacijo znanosti.⁵)

Klasična (Heideggrova) verzija eksistencialno-ontološke interpretacije znanosti izhaja iz pravilne predpostavke, da je objektivnost slehernega znanstvenega raziskovanja artefakt tematiziranja. To, kar ta verzija vendarle ignorira, je raznolikost tipov epistemske znanosti, ki ponujajo povsem različne oblike objektivirajočega upredmetovanja in objektivirajočega učasovanja. Tu bomo neposredno uvedli izhodišča za takšno tipologijo.⁶ (Podvig epistemološke tipologije znanosti je od konca novokantovstva v krizi toliko, kolikor se zdi, da je to prizadevanje izgubilo pomembne parametre tipologizacije. Razlog te krize je spoznavnoteoretska perspektiva, v kateri se

⁴M. Heidegger, *Bit in čas*, Ljubljana 1997, str.

⁵V tej zvezi primerjaj zanimivo razpravo med Basom van Fraassenom in Josephom J. Kockelmansom: B. van Fraassen, *Against Transcendental Empiricism*, v: Timothy J. Stapleton (izd.), *The Question of Hermeneutics*, Dordrecht/Boston/London 1994; J. J. Kockelmans, *Hermeneutic vs. Empiricist Philosophy of Science*, v: D. Ginev and R. S. Cohen, *Issues and Images in the Philosophy of Science*, Dordrecht/Boston/London forthcoming.

⁶Prim. tudi mojo knjigo *Grundriß einer kritischen Wissenschaftstheorie*, Frankfurt/Bern/New York/Pariz 1989.

definira pojem tipa epistemske znanosti. Zato iščemo metodološko novo perspektivo, ki bi se lahko potegovala za možnost tematiziranja »sveta« znotraj eksistenčnih modusov biti-v-svetu. Tip epistemske znanosti se v tej zvezi definira kot normativno-epistemološko zaznamovano, tematsko-objektivirajoče zadržanje do »sveta«, v katerem se artikulirajo predmeti raziskovanja.⁷ Ker je semantična »makrologika« znanstvenih konstrukcij že bila vključena v to delo, lahko trdimo, je treba s pojmom »svet« razumeti razred modelnoteoretsko konstituiranih sistemov. Vsako tematiziranje, ki je bilo izvedeno po objektivnostnih merilih tipov epistemske znanosti, namreč privede do konstituiranja sistema.)

Razlikujem naslednje stopnje tematizirajočega objektiviranja, ki ustrezajo določenim tipom epistemske znanosti:

(1) Totalno objektiviranje z matematično projekcijo. Objektivirajoče tematiziranje področij, ki temelji na matematičnih projektih teh regij, je načelno znamenje novega veka.⁸ Slavna Galilejeva ideja, da je »knjiga univerzuma« popisana z matematičnimi znaki, je temeljnega pomena za kognitivno institucionaliziranje novoveškega naravoslovja. Gledano iz perspektive zgodovine znanosti, formula »Svet je matematičen« pomeni, da je svet naravoslovnega raziskovanja mišljen po vzoru množstva matematičnih struktur, ki se z empiričnimi teorijami aktualizirajo kot objektna področja možnih interpretacij teh teorij.⁹ Paradni primer te (najmočnejše) stopnje objektiviranja

⁷ Lahko bi rekli, da ta način obravnavanja pojma tipa epistemske znanosti tvori nekakšno komplementarnost hermenevitične ontologije in holistične epistemologije. V tej zvezi prim. D. Ginev, *Between Epistemology and Hermeneutics*, v: *Science and Education*, 4 (1995): str. 147–159.

⁸ Tu se ne morem ukvarjati s Heideggrovim pojmom »matematičnega osnutka narave«, ki je izrednega pomena za celotno eksistencialno interpretacijo znanosti. Želim le opozoriti, da ta pojem (v nasprotju z mnogimi drugimi temeljnimi pojmi) tudi po tako imenovanem obratu živo ostaja na Heideggrovi miselni poti. Tako je »matematično« v delu *Die Frage nach dem Ding* (predavanje iz zimskega semestra 1935/36 na Freiburški univerzi) definirano kot stvari preskakujoči osnutek njihove stvarnosti. Na podlagi tega načina gledanja Heidegger formulira tudi svojo slavno kritiko tehnike.

⁹ S tem v zvezi prim. John D. Barrow, *Warum die Welt mathematisch ist*, Frankfurt/New York 1993.

viranja nam ponuja klasična fizikalna teorija gibanja in sil materialnih sistemov. Tu se proces objektiviranja »sveta« (torej modelnoteoretsko konstituiranih sistemov) ob določenih stranskih pogojih, določa z izračunavanjem rešitev določenih diferencialnih enačb. Enačbe gibanja, ki se nanašajo na vztrajnostne sisteme tega »sveta«, imajo Galilejevo konstanto. Drugače povedano, s projekcijo matematično-formalne strukture dobljena nespremenljivost enačb gibanja v primerjavi z Galilejevimi transformacijami omogoča objektiviranje mehanskega »sveta« materialnih sistemov. Objektivirajoče učasovanje je tu v zvezi z ekvivalenčno časovnosti sprevidnega priskrbovanja na reverzibilni, fizikalni čas, ki se matematično izraža v vsakokratnih formalnih transformacijah (Galilejeva časovna transformacija, Lorentzova časovna transformacija). (V okviru tega učasovanja je nesmiseln govor o časovno asimetričnih naravnih zakonih.)

(2) Funkcionalistično objektiviranje s teleonomnim kontekstualiziranjem. Gre za teoretsko tematiziranje in modelnoteoretsko konstituiranje kompleksnih sistemov, katerih kompleksnost je tako velika, da ne dovoljuje objektiviranja na podlagi diferencialnih enačb, ki imajo določeno nespremenljivost. Objektiviranje sledi paradigmi analize funkcij, ki so nujno potrebne za ohranjanje obstoja sistema. S pomočjo tega objektiviranja konstituirani sistemi se pojavljajo kot nespremenljivosti funkcij, ki se nanašajo na strukturne elemente. Takšen sistem doseže optimalno ravnovesje svojih funkcij, če se razvije do stanja homeostaze. To stanje popolne samoregulacije prinaša točko ravnovesja, v katerega se razvije sistem. (Paradni primer tega je strukturno-funkcionalna paradigma v družboslovnih vedah, ki za pojasnjevanje procesov družbene diferenciacije predpostavlja kibernetično naravo družbenih sistemov. Razvoj podsistemov se pojasnjuje s specifičnimi funkcijami v delovanju sistema, ki jih morajo izpolnjevati specializirani deli sistema.) Abstrahiranje matematično homogenega časa ne ustreza namenu te oblike teoretskega objektiviranja. V zvezi z njo govorimo o evolucijskem ali teleonomnem času, ki z ozirom na formalne transformacije ne ostaja simetričen. Ta oblika tematsko objektiviranega časa se pri tem izkaže kot najelementarnejša oblika znanstveno konstruiranega, zgodovinskega časa.

(3) Samoorganizacijsko objektiviranje kot tematsko teoretiziranje »možnih svetov«. Gre za tematiziranje področij, katerih kompleksnost zahteva modelnoteoretsko konstituiranje policentrično organiziranih, odprtih sistemov, ki lahko strukturirajo svoje okolne svetove. Cilj ontično-vodilnega interesa pri tem objektiviranju je koncipiranje strukturiranja epistemsko konstituiranih sistemov kot procesa samokrmiljenega izdiferenciranja. (Razumevanje posebnosti te vrste objektivirajočega tematiziranja poizkuša doseči filozofska metodologija tako imenovanega »radikalnega konstruktivizma«. Ta metodologija išče empirično utemeljeno alternativo novoveškemu pozitivizmu znanosti, in sicer tako, da v ospredje postavi relativistično odvisnost subjekta od predmetov raziskovanja v procesu tematske konstrukcije. Zaradi tega se merila objektivnosti, ki vodijo objektivirajoče tematiziranje, transformirajo v merila intersubjektivnosti. Pri tem se tudi epistemski subjekt tematiziranja dojema kot konceptualni konstrukt. Dinamično-procesne identitete epistemskega subjekta »od znotraj« organizirajo objektivirajoče tematiziranje. Ne le epistemsko konstituirani sistemi raziskovalnih predmetov, temveč tudi sam proces znanstvenega raziskovanja se izkaže za zaprt cikel interakcije epistemskih norm, raziskovalnih postopkov in konstrukcijskih načel.) Lastni čas, ki ga determinirajo interni procesi samoorganizacije, je razumljen kot časovni operator v tej teoretizaciji. Z eksistenencialno-ontološkega vidika na mesto ekstatične časovnosti stopi relativizem časa, ki ga določajo lastni časi internih procesov samoorganizacije.

(4) Zgodovinsko objektiviranje s konstruiranjem idealnih tipov. Objektiviranja tu ne dobimo (tako kot v drugih primerih) z epistemskim konstruiranjem specifičnih sistemov, temveč z idealnotipskim oblikovanjem pojmov, ki zadeva »zgodovinske individuumne, kot so konfiguracije dejanj in institucij. Pri tej stopnji objektivirajočega tematiziranja postopke, ki konstituirajo sistem, nadomesti množstvo metodoloških strategij, ki razpirajo lastno časovnost zgodovinskih objektov. Naloga raziskovalnih programov, ki uporabljajo model objektiviranja s konstituiranjem idealnih tipov, je tematiziranje implicitne meje »zgodovinskih individuumov«. ¹⁰ Takšen indi-

¹⁰ S tem v zvezi prim. Jörn Rüsen, *Der Teil des Ganzen. Über historische Kategorien*, v: Karl Acham und Winfried Schulze (izd.), *Theorie der Geschichte*, München 1980.

viduum je vselej več kot zgolj konfiguracija dejanskih stanj preteklosti. Je notranja povezanost lastne preteklosti, lastne sedanosti in lastne prihodnosti, ki se artikulira z lastnimi semantičnimi merili izdiferenciranja časovnih modusov (ali s semantiko zgodovinskih časov v smislu Reinharta Kosellecka). Zgodovinski individuuum (npr. »duh« neke zgodovinske dobe) je zaznamovan z zgodovinsko zavestjo, ki je proces osmišljanja izkustva časa. Objektivirajoče učasovanje v okviru tega modela objektiviranja, ki sledi načelom relativistične epistemologije, je tematsko dojemanje zaprtih časovnih struktur zgodovinskih individuuumov.

(5) Hermenevtično konstituiranje »dialoških raziskovalnih sklopov« in prehod k »interpretativnemu univerzumu«. Gadamerjeva dialogika vprašanja in odgovora univerzalizacijo hermenevtike usmerja z jezikom, ki ne ponuja kakšne nove filozofske metodologije interpretativnih humanističnih ved. Eden izmed postulatov Gadamerjevega glavnega dela zatrjuje, da v filozofski hermenevtiki sploh ni govor o metodah humanističnih ved. Filozofsko identiteto teh znanosti, kot se glasi ena izmed temeljnih tez v *Resnici in metodi*, je treba iskati zunaj slehernega metodologizma. Interpretativne znanosti predstavljajo, podobno kot kultiviranje okusa, možnosti vedenja, ki jih ni mogoče metodizirati. Neodvisno od teh antimetodoloških trditev pa se je treba, če poizkušamo razumeti minimalno stopnjo objektiviranja znanstvenega tematiziranja, po mojem mnenju pozitivno navezovati na Gadamerjevo koncepcijo zgodovinsko učinkujočega zlivanja horizontov. V nasprotju z »višjimi stopnjami« epistemskega objektiviranja je tu nesmiselno govoriti o zaprtih semantičnih modelih. Dialoški raziskovalni proces v hermenevtičnih humanističnih vedah ne pripelje do modelnoteoretskega »zamejevanja« sistemov in »zgodovinskih individuuumov«. Nasprotno, pri tem procesu gre za neprestano dialoško tematiziranje dialoško že tematiziranih fenomenov, ki ne morejo nikoli eksistirati v obliki raziskovalnih predmetov, ki bi jih bilo mogoče formalno-semantično identificirati. Takšen raziskovalni proces, ki se razume iz interpretativne odprtosti permanentnega dialoga, se mora koncipirati drugače, kot sugerira epistemska paradigma objektivirajočega tematiziranja. Z vidika statusa – v dialogu – tematiziranega, je primerneje govoriti o dialoških raziskovalnih sklopih kot pa o raziskovalnih predmetih. V vsakem raziskovalnem sklopu poteka, grobo

rečeno, hermenevtična refleksija na že tematsko podedovani fenomen, ki predstavlja refleksivno zavzemanje stališča do zlivanja med interpretativnim horizontom in vnaprej danim horizontom fenomena. To zlivanje refleksivnih horizontov je tisto, kar izloča vsakokratni dialoški raziskovalni sklop. (V nasprotju z Gadamerjem menim, da to zlivanje horizontov ne temelji na pasivnem »umikanju v podedovano dogajanje«, temveč vključuje tudi samorefleksivno dimenzijo. Razvoj te dimenzije kot interpretativno-tematizirajoče naravnosti je jedro spoznanja humanističnih ved.¹¹ Poleg tega je hermenevtična refleksija vselej dialoška, saj zahteva interpretovo samorefleksijo.) Pri tem se zlivanje refleksivnih horizontov izkaže za hermenevtično alternativo epistemskemu objektiviranju, ki poteka v zaprtih modelnotcoretskih strukturah. Hermenevtične refleksije tvorijo vozlišča zgodovine učinkovanj humanističnega izkustva. Zgodovinsko učinkujoča prepletanost hermenevtičnih refleksij dovoljuje obravnavanje celotnosti tega izkustva kot interpretativnega univerzuma.¹² V njem se časovne strukture smiselnega konstituiranja kulturno-zgodovinskih fenomenov prikazujejo na refleksivni ravni. Ker te časovne strukture določata končnost in zgodovinskost človekove eksistence, je njihovo interpretativno-tematsko prikazovanje zelo podobno hermenevtično-fenomenološki analitiki časovnosti. Tako se križata perspektiva hermenevtično-fenomenološke analitike tubiti in perspektiva hermenevtično-humanističnega izkustva. Rezultat tega križanja je – s tubitnostnimi refleksijskimi oblikami zapolnjena – kontinuiteta med eksistencialno ontologijo in interpretativnim univerzumom, ki ga konstituira zgodovina učinkovanj dialoških raziskovalnih sklopov.

Klasična eksistencialno-ontološka interpretacija znanosti, ki temelji na »ostri« (dihotomično določeni) ontološki diferenci, ostaja vezana na fundacionalistično metafiziko. Tako kot razširjena verzija te interpretacije svoje jasne obrise nahaja v svoji razliki do klasične Heideggrove verzije, velja

¹¹ Refleksivno zavzemanje stališča do zlivanja horizontov v okviru interpretativno-humanističnega tematiziranja omogoča »hermenevtično metodologiziranje« humanističnih ved. V svojem ukvarjanju z Gadamerjevim antimetodologizmom to tezo zastopam v *Prinzipien einer hermeneutischen Analytik kunstwissenschaftlicher Erfahrung*, v: *Zeitschrift für Ästhetik und allgemeine Kunstwissenschaft*, 40(1995), str. 11–20.

¹² Prim. D. Ginev, *Die Mehrdimensionalität geisteswissenschaftlicher Erfahrung*, Essen 1995.

tudi obratno. Izhodišče hermenevitično-fenomenološke teorije znanosti, ki upošteva epistemski pluralizem, ni metafizično razlikovanje med ontičnim in ontološkim, temveč spekter med polom totalnega objektiviranja in polom zgodovinsko učinkujoče konstituiranega interpretativnega univerzuma. Pri tem ima razširjena verzija v primerjavi s klasično dvojni učinek: Po eni strani privede do diverzifikacije ontičnega prostora, po drugi pa se ji, medtem ko razpira kontinuiteto med interpretativno-znanstvenim tematiziranjem in hermenevitično-fenomenološko analitiko tubiti, izmakne (privilegirani) transcendentalni status ontološkega vpraševanja. V takšnih okoliščinah eksistencialno-ontološke interpretacije znanstvenega raziskovanja ni mogoče ločiti od znanosti. Prcncha biti (samostojna, zunanja) transcendentalna refleksija znanosti in se spremeni v ontološko samorefleksijo znanstvenega zadržanja, ki se razvije iz zlitja hermenevitično-fenomenološke eksistencialne analitike s programi znanstvenega raziskovanja, nanašajočimi se na eksistenco.¹³

V iskanju reformulacije klasične verzije onkraj fundacionalizma moramo »eksistencialni pojem znanosti« dobiti z »antifundacionalistično oslabilivijo« ontološke diference. V prizadevanju za definiranjem dimenzij te reformulacije bom pozornost usmeril v izhodiščno točko zgodovinske poti k nefundacionalistični hermenevitični ontologiji. Pred očmi imam kritiko Heideggrove hermenevitično-fenomenološke analitike tubiti, ki jo ponuja Georg Misch in v kateri lahko najdemo izhodišča za oslabitev ontološke diference. Misch, kot je znano, napade implicitni logocentrizem oziroma »logično ontologijo« [Logik-Ontologie], če naj uporabimo njegovo terminologijo, Heideggrovega hermenevitično-ontološkega programa. Ta program naj bi spregledal, da je smisel konstituirajočo eksistenco ontološko mogoče tematizirati, vendar pa je hkrati nedoumljiva.¹⁴ Misch v tej zvezi svojo nalogo formulira kot hermenevitično razširitev filozofije življenja, ki bo obenem sposobna uničiti trdno ontološko fundiranost življenja (oziroma

¹³ Glede različnih oblik zliivanja humanističnih diskurzov in filozofskih programov prim. prispevke v D. Ginev (izd.), *Die Verschmelzung der Untersuchungsberceiche*, Frankfurt 1993.

¹⁴ Odlično analizo Mischove kritike Heideggrove daje F. Rodi, *Erkenntnis des Erkannten*, Frankfurt 1990, str. 123–146.

poslednjo ontološko utemeljitev humanističnih ved). To je naloga »hermenevtične logike«, ki jo Misch definira kot vključevanje »evocirajočega govora« v logiko preko »hermenevtičnih uobličenj« [Gestaltungen]. Področje pomena obsega vse življenjske fenomene, v katerih ima razumevanje konstitutivne funkcije. »Hermenevtična logika« s tem dobi status samorefleksivne dimenzije življenja. Ni nikakršen teoretsko-objektivirajoči sistem, ki se kognitivno distancira od življenja. Nasprotno, je logika, s katero življenje samo sebe razlaga. Hermenevtična logika izraža kompleksnost in časovno dinamiko življenjskih uobličenj tako, da demonstrira nemožnost zanesljivega fundamenta metafizičnega (ontološkega) utemeljevanja življenja.

Osnutek hermenevtične logike se ne nanaša na staro problematiko metodologije humanističnih ved, temveč vključuje samolastno pojmovnost teh ved. Misch to pojmovanje v svojih göttingenskih predavanjih povzame s temi besedami:

240 »... teorija humanističnih ved nas naravnost sili k odpravljanju tradicionalne izolacije vede o razumu, ker humanistične vede temeljijo na kategorijah življenja, ki jih, če pogleda ne uperimo v nedoumljivo podlago življenja, sploh ne moremo dojeti. Tako sem princip zavezujočnosti nedoumljivega v navezavi na Diltheyeve raziskave postavil za temelj humanističnih ved.«¹⁵

Hermenevtična logika tisto logično razkriva kot »fundament« filozofiranja, ki obenem uničuje vsak filozofski fundacionalizem. »Kraj«, na katerem je mogoče razrahljati »logični fenomen« (in skriti logicizem eksistencialne ontologije), je humanistično izkustvo. (To, kar Misch označuje kot »splošno teorijo vedenja«, ki lahko igra vlogo nefundacionalistične filozofije, ni metafizika, temveč nasprotno, znanstvena teorija humanističnih ved, ki ni reducirana na metodološko problematiko.) Pri Mischevi ideji razrahljanja moramo upoštevati, da za Diltheyevega učenca vsako iskanje dokončne razprtosti biti predpostavlja določene značilnosti apofantične logike (oziroma vodila tematske predikacije). Zato ontologizacija te logike (kljub zanimivi Heideggrovi kritiki strukture sodb znanstvene predikacije) ostaja

¹⁵G. Misch, *Lebensphilosophie und Phänomenologie*, Bonn 1930, str. 50.

skriti metafizični preostanek v programu eksistencialne ontologije, dobljene s hermenevtično reformulacijo fenomenologije. Izdelati bi bilo treba – ideji nespremenljive ontologije nasprotno – filozofsko teorijo procesnosti življenja, ki nima nič opraviti z epistemskimi standardi apofantično-tematske predikacije. Ker hermenevtična struktura humanistične predikacije ponazarja procesnost življenja, lahko znanstvena teorija humanističnih ved razrahlja »logični fenomen«, ki ga uporablja vsaka ontološka metafizika. Pot k hermenevtični logiki zaznamuje sovpadanje naloge filozofskega utemeljevanja humanističnih ved z nalogo filozofije po dobi fundacionalistične metafizike. Ob vodilu te logike mora biti izvedena tudi razširjena verzija eksistencialno-ontološke interpretacije znanosti.

Celotni program postmetafizične teorije vedenja nas torej napeljuje k pričakovanju, da se bo v naslednjem koraku po kritiki skritega logicizma eksistencialne ontologije pokazalo, da lahko razrahljanje »logičnega fenomena« preide v razrahljanje ontološke diference. Razrahljanje ontološke diference s hermenevtično logiko ustreza intencijam kritike, ki jo filozofija življenja naslavlja na hermenevtično fenomenologijo. Vendar pa Misch ta problem premesti tako, da kritiko skritega logicizma zreducira na kritiko metafore tal. Iskanje nediskurzivnih dimenzij logičnega je seveda tesno povezano s premagovanjem »trdnih tal«, ki jih fiksira ontološka diferenca. »Izločitev logičnega carstva« pa je pri Mischu vendar do določene mere spoznavnoteoretsko prekratka, in sicer v tem smislu, da hermenevtično-logično raziskovanje procesnosti življenja ne zahteva zgolj »splošne teorije vedenja«, temveč tudi hermenevtično ontologijo, ki slabi ontološko diferenco. S tem seveda nikakor ne želim podcenjevati Mischeve zgodovinske zasluge za osvoboditev hermenevtične filozofije izpod ostankov metafizike.

V navezavi na Mischevo prizadevanje za postmetafizično, hermenevtično logiko se najavlja povsem drugačno hermenevtično pojmovanje znanosti. Misch zavrne neposredno (eksistencialno-hermenevtično) ontologijo znanosti. Po njegovem mnenju mora hermenevtična logika posredovati onto-

¹⁶ Veliko pozneje podoben argument poudari Paul Ricoeur. Prim. P. Ricoeur, *Le conflit des interpretations: Essais d'hermeneutique*, Pariz 1989, str. 10–25.

loško interpretacijo znanstvenega raziskovanja.¹⁶ Program hermenevtične logike je kot teorija znanosti razdelava Diltheyeve teze, da se znanstveno spoznanje ne more vračati za življenje. Dvostranskost uma, o kateri je že bil govor, nasploh karakterizira znanstveni »um« (in celotno kognitivno strukturo znanstvenega raziskovanja kot posebnega uobličanja življenja). »Nedoumljivo« kot vidik uma, ki presega goli »ratio«, a ga je vendar mogoče začutiti, zadeva tudi jedro znanstvene racionalnosti. Opirajoč se na to pojmovanje, mora na mesto ontološke teorije znanosti, konstruirane na transcendentelni način, priti tako hermenevtično-logična kot tudi procesno-ontološka teorija eksistencialne geneze epistemske raznolikosti znanstvenega raziskovanja.

242

S to zadnjo zahtevo sem zavzel stališče v razpravi o možnosti postmetafizične filozofije. Za zaključek želim pokazati, da se s ponujeno razširitevijo eksistencialne interpretacije znanosti, ki sledi hermenevtično-logični kritiki »logične ontologije«, postavljam na stran tako imenovanega »šibkega mišljenja«. V filozofskem programu Giannija Vattima se presenetljivo pojavljajo enaki postmetafizični motivi dialektike »utemeljevanja« [Gründung] in »raztemeljevanja« [Entgründung]. Čeprav se Vattimo ne navezuje na dela Georga Míschá, njegov program nadaljuje idejo razrahljanja in oslabitve eksistencialne ontologije. Vendar pa Vattimo v nasprotju z Míschem poudarja kritično revizijo te ontologije, in njenega nadomeščanja s hermenevtično logiko.

Za označitev stališča, ki ga Vattimo razvija v svojem soočanju z različnimi postmetafizičnimi diskurzi, naj zadošča postopek, ki ga Vattimo na kratko oriše v nekaterih stavkih svoje interpretacije ontološke difference. Vključitev hermenevtične fenomenologije v razpravo o koncu moderne vodi Vattimovo prepričanje, da se v ontološki diferenci ohranja kritični in utopični potencial. Program »šibkega mišljenja« si za nalogo postavlja aktiviranje omenjenega potenciala z odpravitvijo metafizične dimenzije ontološke difference. Ontološka difference se tako izkaže za filozofsko konstrukcijo, ki jo je treba tako premostiti (namreč v sklopu postmetafizične kritike) kot tudi razglasiti za filozofski princip spremembe kulturno-zgodovinskega statusa quo. Ta dvoumnost se sklada z Vattimovim poizkusom sinteze med (tradicijo uničujočo)

kritično in (zgodovinsko učinkujočo kontinuiteto poudarjajočo) konservativno hermenevtiko.

S to svojevrstno razlago ontološke diference (ki sebi nasproti postavlja radikalizem »francoskih mislecev diference) zavzame Vattimo povsem novo stališče v razpravi o »projektu moderne«, katerega jedro je v zapisovanju dialektične povezanosti nihilističnega raztemeljevanja in konstruktivnega utemeljevanja. Program »šibkega mišljenja« meri, kot je znano, na osvetljevanje nihilistične narave hermenevtične konstitucije tubiti. Vzvodna točka, na katero se opre Vattimo pri svojem soočanju z zagovorniki radikalne premostitve modernega (fundacionalistično-metafizičnega) filozofiranja, je nihilistična reformulacija Heideggrove ontološke hermenevtike. Gre za »konstruktivni nihilizem«, ki nihilistične značilnosti analitike tubiti razvija kot izhodišča postmetafizičnega mišljenja. V nadaljnjem razvijanju Heideggrove kritike humanizma Vattimo s svojim konstruktivnim nihilizmom išče simptome kulture, ki razkraja metafizične temelje. Ta nihilizem je konstruktiven v tem smislu, da je razkrajanje temelja vselej povezano z ontološkim utemeljevanjem. Vattimo nihilizem povezuje s svojo recepcijo Heideggrove analitike tubiti tako, da zatrjuje, da je nihilizem kot (postmetafizično) mišljenje, ki razkraja metafizične vrednote, človekova priložnost »ob koncu moderne«, in sicer v enakem smislu, kot se odločnost, ki sprejema biti-k-smrti, pojavlja kot tista eksistencialna možnost, ki omogoča vse druge možnosti, ki tvorijo eksistenco.¹⁷

243

Da bi lahko pojasnil svoje ideje, se Vattimo sklicuje na razlikovanje med prebolevanjem [Verwindung] in premaganjem [Überwindung], ki ga uvede, vendar pa nezadostno razdela Heidegger. Pojem prebolevanja ima različne pomene (npr. okrevanje, preiskava, nedokončno premaganje), katerih analiza nam lahko pomaga pri razlagi izhodišč konstruktivnega nihilizma. Grobo rečeno, prebolevanje moderne metafizike je premagovanje metafizike, s katerim pa premagano ne izgine. Če govorimo o radikalnem ali dokončnem premaganju metafizike, se glasi Vattimova teza, ostanemo ujetnik v zgradbi zgolj obrnjene metafizike. Prebolevanje metafizike z dialektično igro med raztemeljevanjem in utemeljevanjem konstituira kraj, kjer vznikne post-

¹⁷ Gianni Vattimo, *Das Ende der Moderne*, Stuttgart 1990, str. 32.

metafizična sinteza kritično-destruktivne in konservativne hermenevtike. Ker program »šibkega mišljenja« prevzema »bitnozgodovinsko« idejo, da metafizika v moderni kot bitnozgodovinski dobi doseže svojo najvišjo in najpopolnejšo razvitost v tehniki, prebolevanje metafizike implicira postmetafizično prebolevanje moderne. Postmoderno bi bilo treba iskati v možnosti (Vattimo govori o »priložnosti«) postmetafizične kulture (ki ne preboleva zgolj tehnike, temveč vsa kulturna razvitja moderne metafizike). Oslabljena (z vidika ontološke diference) in prebolevajoča (kot metafizični program) eksistencialna ontologija ponuja (»šibke«) podlage postmetafizične kulture.

244 Vendar pa Vattimo zastopa tezo, da je edini model, ki ga imamo na voljo, da lahko do konca mislimo nihilistični vidik eksistencialne ontologije, model izkustva estetske zavesti. Po njegovem pojmovanju lahko edino ta zavest v svoji trenutnosti, nezgodovinskosti in sposobnosti kazanja izkustva umrljivosti razkroji metafizično pojmovanje biti kot ontološke stabilnosti. Bit (v smislu stabilnih struktur, s katerimi človek določa sam sebe) lahko oslabi le estetsko in retorično izkustvo. Le to izkustvo lahko pokaže možnost eksistence, ki svojo procesno identiteto nahaja na območju postajanja (in ne fiksnih logično-metafizičnih in etično-metafizičnih struktur).

Vattimo očitno podcenjuje »konstruktivno-nihilistične sposobnosti« izkustva drugih oblik kulturne zavesti. Spričo razširjene eksistencialno-ontološke interpretacije znanosti je ta teza o privilegiranem statusu izkustva estetske zavesti nesprejemljiva. Znanstveno izkustvo s svojo raznolikostjo epistemskih tipov ima na voljo potencial za postmetafizično »razkranje temelja«.

Razširjena verzija eksistencialno-ontološke interpretacije znanosti mora z ozirom na ontološko diferenco igrati vlogo »konstruktivno-nihilistične reformulacije« transcendentalnega filozofiranja. V spektru med totalnim objektiviranjem in interpretativnim univerzumom se združujeta fundiranje in razkranje temelja, ki odpirata pot k prebolevanju ontološke diference. Ravno to neprekinjeno slabljenje eksistencialno-ontološkega fundacionalizma nas usposobi za to, da »pot k prebolevanju« diference med ontičnim in ontološkim spoznavamo tudi kot pot k postmetafizični kulturi.

Prevedel Alfred Leskovec